

LECTIO DIVINA OF HET LEZEN VAN DE BIJBEL

Onder alle kunsten en praktijken waarop we ons met aandacht kunnen toeleggen, vormt het bijbellezen of de *lectio divina* een centrale bezigheid en een ware prioriteit in de uitbouw van een geestelijke leefwijze.

De uitdrukking *lectio divina* bestaat niet alleen in het Latijn maar ook in het Grieks (*hè theia anagnōrīsis*) en grijpt terug naar de gouden periode van de Kerkvaders. In onze moderne talen kreeg die uitdrukking nooit een letterlijke vertaling: niemand spreekt van ‘goddelijke lezing’, ‘*lecture divine*’, of ‘*divine reading*’! Dit is heel opmerkelijk en zou misschien kunnen betekenen dat de consequente praktijk van dit ‘goddelijke lezen’ al enigszins aan het wegwijnen was toen de moderne talen in voege geraakten.

De uitdrukking wil zeggen: binnen die praktijk ‘lezen’ we ‘God’. Immers, hier staat het bijvoeglijke naamwoord voor een genitief van object. De vraag is dan: kunnen we dat wel, ‘God’ lezen? ‘Lezen’, zowel in het Nederlands als in het Duits of in het Grieks (*legein*) heeft te maken met bundelen, verzamelen, tot eenheid brengen. Kunnen we ‘God’ zo maar samenbundelen en ‘lezen’, zoals van worteltjes gezegd wordt dat we ze bij elkaar lezen? Alleen al doende zullen we verbaasd ontdekken hoe alles zich net omgekeerd aan ons voltrekt. We stellen namelijk vast dat we bij het lezen van Gods woord, door God ‘gelezen worden’, ja door Hem gebundeld en tot eenheid gebracht.

De praktijk heeft in de oudste monastieke traditie altijd centraal gestaan. Met name in de Regel van Benedictus worden de beste uren van de dag daarvoor uitgetrokken. Doorgaans begint de dag met zo’n toeleg op Gods woord, na het nachtgebed van de Metten. Men las en memoriseerde. De rest van de dag bleef men dan Gods woord murmelen en herkauwen. Wat aan het geheugen was toevertrouwd bleef de hele dag beschikbaar voor het hart van de monnik. Bewuste en onbewuste associaties konden vanuit één psalmvers het hart verlichten en zelfs soms het in vuur en vlam zetten. ‘Maria bewaarde al deze woorden in haar hart en overwoog ze bij zichzelf’, zo noteert de evangelist Lucas meer dan eens. Maria staat model voor die bijzondere activiteit van de lezende en biddende monnik, wakend bij het ter harte genomen Woord.

Om die kunst wat toe te lichten willen we een viertal kenmerken uitwerken: twee handicaps, drie maten, vier stadia en één methode.

Twee handicaps

Lezen is een bedreigd medium geworden. Minstens twee belangrijke handicaps zijn hier aan te wijzen. Op de eerste plaats is er de concurrentie van de andere media. Het lezen weegt niet op tegen radio en TV. Gemiddeld brengt de Belg zo’n twaalf uren per week voor de beeldbuis, zo zei men al vijftien jaar geleden. Hoeveel uren leest de doorsnee Belg nog? Eén Duister op de drie leest van zijn leven nooit een boek (Frankfurt, Buchmesse 1985). Uit enquêtes blijkt dat vele kloosterlingen vóór hun intrede nooit een boek van kaft tot kaft hebben uitgelezen... Door te luisteren naar voorgelezen boeken in refter of in het nachtofficie zijn ze er toe gekomen bepaalde boeken integraal te lezen. Jonge studenten aan de universiteit in Amerika (Boston) leven constant met een achtergrond van muziek. Bepaalde vormen van lectuur waarbij de stilte een voorwaarde is, worden gaandeweg verdrongen tot ze nagenoeg onbestaand worden verklaard.

Als bijkomende handicap bezit de hedendaagse mens een weinig ontwikkeld geheugen. Heeft iemand absoluut geen geheugen meer, dan blijkt dat hij niet meer aan lezen toekomt. Men leest een zin, is hem vergeten en de volgende zin sluit nergens bij aan: de draad is kapot, en men moet opnieuw van vooraf aan beginnen... Hoe gebrekkiger het geheugen,

hoe moeizamer het leesvermogen. Omgekeerd, het zinvol, creatief, niet fundamentalistisch lezen komt pas op gang dankzij het spel van allusies, herinneringen en bredere verbanden... met andere woorden, dankzij een getraind en rijk gemeubileerd geheugen.

De intuïtie van de denker Adorno: 'Geen kamermuziek zonder een welbepaalde kamer', geldt eveneens voor de leescultuur, zo de cultuurcriticus George Steiner. Het heeft niet veel zin het lezen van de Bijbel aan te prijzen als men niet tevens de moeilijkheid om te lezen binnen onze cultuur onder ogen wil zien. De tijd is rijp om nieuwe leesclubs te stichten voor jong en oud, waar men samen een avond doorbrengt rond een grote tekst: een dialoog van Plato, een paar brieven van Seneca of een epistel van Paulus.

Drie maten

De Kerk kent drie tijdschema's voor het lezen van de Bijbel, als bood zij een drievoudig menu aan.

1. Het eerst tijdschema bestaat erin *wekelijks* de Bijbel ter hand te nemen en de drie lezingen van de zondagsliturgie met de tussenpsalm op te zoeken en te overwegen. Tegenwoordig vormt dit de meest verspreide praktijk om de Bijbel te lezen, overal ter wereld. Deze schikking dateert van na het tweede Vaticaans Concilie. Over drie jaren komen we door nagenoeg alle boeken van de Bijbel, voornamelijk die van het Nieuwe Testament. Met de drie lezingen en de psalm krijgen we wekelijks een kleine synthese waar nieuw en oud, profetie en vervulling, historische herinnering en actuele beleving samen worden aangeboden. Dezelfde teksten worden over de hele wereld in het weekend gelezen en besproken, niet alleen onder katholieken maar ook bij de Anglicanen bijvoorbeeld.
2. Het tweede tijdschema bestaat erin *dagelijks* met de Schrift in aanraking te komen vanuit het weekdagmissaal. Zo doorloopt men ieder jaar alle vier de evangelies. De eerste lezing is alternerend volgens de oneven of even jaren, maar zo komt de Kerk in twee jaar door praktisch alle boeken van Oud en Nieuw Testament, doorgaans volgens een heilshistorisch schema. Men leest dan bij elkaar boeken die tot de zelfde periode behoren, ook al staan ze niet naast elkaar in de Bijbel (Jesaja en Micha bijvoorbeeld). De bijbellezingen van het getijdengebed sluiten bij dit tweejaarlijkse schema aan. De dagelijkse liturgie voedt ons dus op om de Bijbel continu te blijven lezen, en wel in een heilshistorisch perspectief.
3. Een oud tijdschema dat met name bij de monniken van oudsher gebruikelijk was, houdt in dat de hele Bijbel *in één jaar* wordt doorgenomen. Reeds ten tijde van Jezus werd de Torah – de vijf boeken van Mozes – cyclisch voorgelezen, in sommige synagogen over één jaar, in andere over drie. Aan elk gedeelte uit de Torah correspondeerde dan een uittreksel uit de Profeten. In het traditionele officie van de kloosters hoorde men dag aan dag de aanvang van een bijbellezing. Het vervolg werd verondersteld verder te worden gelezen in de cel, als lectio divina. Hier volgt een schema waar we in de middelste kring alle boeken van het Nieuwe Testament terugvinden, volgens de vier seizoenen en de liturgische kalender, en in de buitenste kring hetzelfde voor de boeken van het Eerste Testament. De Psalmen staan op de rand, tussen Nieuw en Oud. Dit steunt op gangbare praktijken en oude tradities die Joden en christenen over de eeuwen heen aan hun boeken hebben gegeven. Laat dit als suggestie de ontvankelijke lezer stimuleren om volgens het seizoen nu eens dit jaar dat boek en het volgende dat andere integraal door te nemen¹.

---

¹ Een concreet schema om de Bijbel over één jaar te lezen, met een maat van ongeveer twee tot vier hoofdstukken per dag, werd in ons boek *De Drie Pijlers van de wereld* (Lannoo 1987) als bijlage afgedrukt. De Bijbel van Lannoo (*De Bijbel in onze taal voor elke dag*, Lannoo 1994) ontmoet diezelfde vraag en biedt voor elke dag van het jaar gemiddeld 25 verzen aan. Daarbij wordt tevens met de cyclus van de liturgie rekening

niveau van vertrouwdheid met de Schrift. Atlassen, en heel de geschiedenis van de iconografie, de kathedralen in het bijzonder, staan in dienst van deze eerste benadering. Pelgrimages naar het Heilige Land verdienen hierbij een ereplaats: zij meubileren ons geheugen met landschappen die een horizon vormen waarin we een tekst kunnen terugplaatsen. Veel jongeren missen vandaag die eerste bijbel en kunnen daarom slechts met moeite een concreet verhaal enigszins terugplaatsen in een breder zinsverband. Omgekeerd jonge gezinnen herontdekken de bijbel dankzij de verhalen die het kind op school hoort. Door samen met het kind de kinderbijbel open te slaan en eruit voor te lezen voor het slapengaan leren ze hun eigen bijbelse wortels terug te vinden.

2. *De bijbel van Pluizer*. Het tweede stadium beantwoordt aan de adolescentie, de leeftijd van de ontwakende nieuwsgierigheid, waar 'Pluizer' uit *de Kleine Johannes* zich gretig op het boek werpt. Men wil weten, verifiëren, in alle richtingen de tekst toetsen: hoe Egyptisch is de bijbelse wijsheid wel en wat is afkomstig uit Tweestromenland? Klopt dit verhaal met de archeologische vondsten? Niet weinigen tuimelen langs de toegangspoort van de nieuwsgierigheid de wereld van de bijbel binnen: ze zijn jong en leergierig, zelfs op pensioengerechtigde leeftijd! De moderne exegete speelt in op al deze vragen.
3. *Een woord om van te leven*. In een derde stadium leest men nog slechts omwille van het leven. Men gaat onder het Woord staan, dat 'als een lamp voor onze voeten' licht werpt op het leven dat we leiden en ons een weg baant in de nacht of in de mist. In uw licht zien wij licht' (Ps 36, 10). We hoeven niet alles te lezen: we weten hoe deze bladzijde van Sint-Jan, van Paulus aan de Korintiërs of van het boek Wijsheid ons hart nieuw leven kan schenken. We lezen en vooral, we herlezen. We zijn minder uit op veel weten of streng vergelijken van teksten onderling, maar we voeden ons.
4. *Het Boek zonder boek*. Komt het stadium waar we zonder boeken leven uit het Boek. De bron is voortaan niet meer buiten de stad: we putten uit het eigen hart dat een heel leven woorden heeft verinnerlijkt. Oudere monniken getuigen van die vrijheid. Lezen kan niet meer (de ogen doen het niet meer) maar puttend uit hun geheugen doorlopen ze bladzijden van het evangelie of murmelen ze psalmen die ze van buiten kennen. Ze blijven veerkrachtig en vitaal want het Woord voedt hen nog steeds, ook zonder één boek open te slaan.

Een methode

Lectio divina is een praktijk. De dag begin je met het openen van de bijbel. Je leest en je mijmert. Je leest en herleest, je memoriseert. Je leest en je wordt verlicht. Het Woord begint in jou te leven. Je leest en je bidt, je geeft je wederwoord. 'Als je leest spreekt Hij tot jou. Als je bidt, spreek jij tot Hem' (H. Cyprianus en H. Hiëronymus). *Lectio* en *oratio*, lezen en bidden gaan hand in hand, ze zijn de twee kanten van één medaille.

We zijn aan een herontdekking van dit biddend lezen toe. In de Filippijnen, zo'n 25 jaar geleden, heeft men een methode van lezen gelanceerd voor kleine groepen. '*De methode van Vigan*'. Vigan is een stad in de Filippijnen waar ooit een Catechetisch centrum Johannes Paulus I van de grond kwam. In dat centrum leert men de bijbel lezen in kleine groepjes van zes. We vorderen in drie etappes: Tekst- Woord - Wederwoord.

A. De eerste etappe blijft de tekst TEKST: hij wordt voorgelezen, we maken het stil en noteren de uitdrukkingen die ons treffen, om ze dan met elkaar te delen, zonder enig commentaar. De richtvraag is hier: '*Wat zijn de uitdrukkingen die ons treffen?*'

B. In de tweede etappe wordt de tekst een tweede keer luidop voorgelezen. We maken het opnieuw stil en beantwoorden de richtvraag: ‘*Wat zegt de Heer mij doorheen deze tekst?*’ Op dat moment wordt de tekst WOORD. Na een poosje delen we met elkaar wat de Heer nu, hier aan mij persoonlijk vanuit deze tekst zegt. God is woord. Hij spreekt. Wij horen Hem zelden of nooit want we zijn elders of toch zo druk bezig. Maar als we samen naar zijn woord luisteren, laat ons tenminste aan Hem dan een kans geven om tot ons te spreken...

C. In de derde etappe wordt de tekst opnieuw voorgelezen (we kennen hem bijna van buiten, en dat is geen kleine winst!). Daarna maken we het opnieuw stil om ons WEDERWOORD te formuleren. De richtvraag is nu: ‘*Wat is mijn wederwoord op wat God mij gezegd heeft?*’ Dit krijgt de vorm van een gebed. In dit gebed kan er ook een voornemen of engagement ter sprake komen: ‘*Waartoe verbind ik mij, nadat de Heer mij zo aangesproken heeft?*’

Dit is de goede ademhaling: lezen en bidden. Als ik lees laat ik Hem aan het woord. Als ik bid geef ik Hem mijn wederwoord. De methode van Vigan sluit aan bij de oudste praktijk van de eerste christenen. Niet wat ik denk bij een tekst en evenmin waaraan deze tekst mij allemaal doet denken, staan centraal maar wel wat de Heer mij zegt doorheen het medium van de bijbelteksten. De methode is bedacht voor kleine groepen van gemiddeld zes personen. Is men met meer, dan splitst men de groep in twee. De methode kan uiteraard ook alleen worden beoefend: ik lees om te vernemen wat God tot mij zegt en biddend geef ik Hem mijn antwoord. Ook bij de voorbereiding van een preek is deze werkwijze heel inspirerend. De preek verwoordt dan de drie etappes van de methode: wat heeft ons getroffen? Wat zegt de Heer ons doorheen dit verhaal, deze uitspraken, dit slagwoord? En hoe reageren op wat Hij ons zegt? Uiteindelijk groeit heel het leven uit tot een *lectio* en *oratio*, een lezen en bidden. Elk gebeuren, ook een conflict met mijn dochter, is een woord of een tekst, waarvan ik mij mag afvragen: wat zegt de Heer mij doorheen *deze* tekst? En wat is nu mijn wederwoord? We zullen redenen te over hebben om te danken en te loven. Lees en bid, en wandel in het grote licht van Gods woord, de bijbel.

p.Benoît Standaert OSB

uit: het alfabet van een monnik, spiritualiteit als levenskunst,
uitgegeven bij Lannoo
ISBN 9789401452083